

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת – שם משמואל לשבת וישלח

ספר בראשית פרק לב

- (ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום :
- (ה) ויצו אתם לאמר זה תאמרו לאדני לעשו זה אמר עבדך יעקב עם לכן גרתי ואחר עד עתה :
- (ו) ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך :
- (ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו :
- (ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות :
- (ט) ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה :
- (י) ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ה' האמר אלי שוב לארצה ולמולדתך ואיטיבה עמך :
- (יא) **קטנתי מכל החסדים ומכל האמת** אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הידן הזה ועתה הייתי לשני מחנות :
- (יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והפני אם על בנים :
- (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הזים אשר לא יספר מרב :

שם משמואל וישלח – שנת תרע"א

קטנתי מכל החסדים <ומכל האמת אשר עשית את עבדך> וגו' (בראשית לב, יא).

נראה לבאר על פי דברי התנחומא וזה לשונו פגעה בו כת ראשונה נפלו עליו הכוהו ושברוהו, אמר להם הניחוני שאני בן בנו של אברהם, הוסיפו להכותו, אמר להם הניחוני שאני בנו של יצחק, הוסיפו להכותו, עד כאן.¹ ולכאורה למה הוסיפו עוד להכותו בשביל זה?

אך הטעם: אחרי שהיו לו אבות קדושים, אם כן הקושיא עליו חזקה יותר למה הרשיע כל כך, דכן היא האמת שכל אדם נשפט לפי המקום ולפי הזמן. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה פרק ג'.²

וזה שאמר יעקב אבינו עליו השלום קטנתי וגו' רצונו לומר אחר שיש לו כל כך חסדים ואמת, אם כן הוקטנו מעשיו בעיני לומר שלא עשה כלום:

שם משמואל וישלח – שנת תרע"ח

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך וגו' (בראשית לב, יא). ברש"י נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי וכו'.³ וכן בש"ס שבת (ל"ב). ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, אמר רבי חנין מאי קראה קטנתי מכל החסדים ומכל האמת, פירש רש"י הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית וגו'.⁴

1 **תנחומא** וישלח פרק ג: ומהיכן היו המלאכים ראה מה כתיב למעלה ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה מהו מחנים שתי מחנות שבשעה שהלך יעקב לארם נהרים היו מלאכי ארץ ישראל משמרין אותו ומלוין אותו כיון שהגיעו לחוף לארץ נסתלקו, וירדו אחרים ונתלו לו כיון שחזר מן לבן היו אותן מלאכים שנמסרו לו מלוין אותו עד ארץ ישראל כשהרגישו מלאכי ארץ ישראל שיעקב בא יצאו לקראתו להתלוות לו שנאמר ויפגעו בו מלאכי אלקים. התחילו שתי מחנות עומדין אצל יעקב שנאמר מחנים. מה עשה? שלח מהן בשליחותו. מיד הלכו וקדמו לעשו ועשו עצמן כשני ראשי גייסות. פגעה בו כת ראשונה שהיו בה ד' כתות נפלו עליו הכוהו ושברוהו אמר להם הניחוני שאני בן בנו של אברהם הוסיפו להכותו, אמר להם הניחוני שאני בנו של יצחק שנעקד על גבי המזבח, הוסיפו להכותו אמר להם הניחוני שאני אחיו של יעקב שבא מפדן ארם התחיל מבקש מהם ולומר להם יעקב אחי בא לכלל עשרים שנה ואני מבקש לראותו כיון שהזכיר להם יעקב הניחוחו, אמרו לו אתה הוא אחיו של יעקב אוהבנו, הרי אנו מניחין אותך לכבודו ולהאבתו, שאל לנו בשלומי. כשפירש מהם כת ראשונה פגעה בו הכת השנייה ועשו בו כמו שעשתה הכת הראשונה וכן השלישית וכן הרביעית ומנין שכן? עשו אומר ליעקב מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי...

2 **רמב"ם**, **משנה תורה**, הלכות תשובה ב, א: אי זו היא תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה הוא ששלמה אמר וזכור את בוראיך בימי בחורותיך ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם שהוא יום המיתה מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו:

3 **רש"י** בראשית לב, יא ד"ה קטנתי מכל החסדים: נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו; ד"ה ומכל האמת: אמת דברך ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתי.

4 **בבלי שבת** לב ע"א: רבי ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ומכין לו נס מנכין <כ"ט> פותחין לו מזכיותיו אמר רבי חנין מאי קראה קטנתי מכל החסדים ומכל האמת <כ"ט>: הוקטנו ונתמעטו זכיותי כשניל החסדים אשר עשית וגו'; ראה גם בבלי תענית כ ע"ב.

ויש להבין הלא 'חסד' פירושו אף אל פי שאינו כדאי ואין מגיע לו כלום, ו'אמת' פירושה שמגיע לו על פי דין כבש"ס עבודה זרה (ד' ע"ב) בהא דלא ליצלי אינש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייטא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד משום דשלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה תורה דכתיב בה 'אמת' דכתיב (משלי כג, כג): אָמַת קִנְה וְאַל תִּמְכֹּר - אין הקב"ה עושה לפני משורת הדין,⁵ ואם כן בשלמא אמת שהיא לפי שורת הדין בשכר זכויותיו, שייך לומר שמנכין לו משכר זכויותיו בשביל האמת שנעשה עמו, אבל חסד שאיננו בשכר זכויותיו כלל, איך שייך לומר שמנכין לו משכר זכויותיו בשביל חסד הנעשה עמו, ואם מחשבין כנגד הזכויות שוב לא יהיה במדת חסד. ובר מן דין יש להבין איך שייך לומר חסד ואמת שניהם יחד, דאם

חסד איננו אמת ואם אמת איננו חסד כבש"ס עבודה זרה ה"ל, ובש"ס ראש השנה (י"ז ע"ב) ר"א רמי כתיב ולך ה' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ועוד שם אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת ותירץ דזה בתחילה וזה בסוף, פירש"י כשרואה שאין העולם מתקיים בדין וכאן לא שייך תירוץ זה: ונראה דהנה יש להבין הלשון נתמעטו זכויותי משמע שהיה מחזיק את עצמו שהיו לו זכויות שמגיע לו בעבורן שכר, ואינו מובן שלא כך היא מדת הצדיקים שכל שהוא צדיק גדול יותר יודע עוד יותר שעדיין לא התחיל למלאות חובת כל היצורים, ובמדרש (פי' ואתחנן) אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין לו לבריה אצל בוראו שהרי משה רבם של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים.

ונראה לפרש על פי מה שכתוב באברהם (בראשית יח, יט) לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו >וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה'< (וגו') **לְעִשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט**, וכבר פירשנו שבצדקה מעוררין למעלה מדה במדה, כמו שישראל עושין צדקה עם מי שאין לו עליהם חוב של כלום, כן יתן להם ה' יתברך את החיים ואת הטוב אף שאין מגיע להם בשכר זכויותיהם כלום, אלא בחסד גמור. אבל יש חשש שאם כן גם יִעָשׂו וכדומה יבואו בטענת חסד ובקטרוג מה נשתנו אלו מאלו, לזה באה זכות ישראל שעושין את המשפט ומעוררין בזה בשמים מדת המשפט, היינו שעל זה עצמו יהיה משפט מי הוא הראוי לעשות עמו חסד חנם, ועל כן שתי המדות צדקה ומשפט צריכות זו לזו, דבצדקה לבד היו מעוררים חסד לבד והיו כל אפין שוין, ובמשפט לבד היו מעוררים רק דינים, על כן צריכי תרווייהו יחד, היינו צדקה ומשפט:

ולפי זה יש לפרש נמי ביעקב דאמר מִפֶּלֶל הַחֲסִידִים וּמִפֶּלֶל הָאֱמָת שיהכל היה במדת חסד, אבל מכל מקום היה נמי במדת האמת לעמוד על קו הדין מי הוא הראוי לעשות עמו חסד, דבלי מדת אמת היה גם יִעָשׂו בא בטענתו להיות כל אפין שוין, הגם שלא היה בא בטענת חסד ליתן לו כח ושליטה להרוג את יעקב, מכל מקום היה בא בטענתו שיהיה על כל פנים שוה לו, וזה גרוע עוד יותר, כי האחוה שלו גרועה יותר מחרבו הקשה וכבמאמר הקודם, ועל כן הבין יעקב שכל מה שנעשה לו היה בשתי מדות האלו יחד.

וזה שאמר קְטַנְתִּי וגו' שנתמעטו זכויותיו אפילו זכות קטנה כזו לחשבהו על כל פנים ראוי לעשות עמו חסד, ומעתה מוצא את עצמו שאינו ראוי לעשות עמו חסד כלל, אלא שיעשה למען התורה הקדושה, וכבמדרש באותה שעה אמר אבינו יעקב לפני הקב"ה ריבונו של עולם כתבת בתורתך ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אם יבוא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם כאחד ספר תורה שאתה עתיד ליתן ביני מי יקרא בו.⁶ ומכאן לימוד גדול איך לעמוד ולבקש רחמים:

5 **בבלי עבודה זרה ד ע"ב**: תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה מיד כועס [הקדוש ברוך הוא]. אמר רב יוסף לא ליצלי אינש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייטא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי >רש"י ד"ה מוספי: כל השנה הן שנה וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופכות מפקד לינא טפי ואל יפוש אלס עלמנו מן האזור. אי הכי דצבור נמי? דצבור נפישא זכותיה. אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא? כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי >רש"י ד"ה לכוכל מלכו: שחית בכל מקומות, תפלת מוספין הואיל וחמנה כל היום והיא שחית וזהו יס שמתפללין אותה צדקה ויש מאחריה. והא אמרת שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה >רש"י ד"ה והא אמרת: לאשנות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייטא דן? >איפוך. ואיבעית אימא - לעולם לא תיפוך, תורה דכתיב בה אמת דכתיב (משלי כג, כג): אָמַת קִנְה וְאַל תִּמְכֹּר >רש"י ד"ה אמנת קנה: הולא הולאות על תלמוד תורה; ד"ה ואל תמכור: כהנס למוד אחיס - אין הקדוש ברוך הוא עושה לפני משורת הדין, דין דלא כתיב ביה אמת - הקדוש ברוך הוא עושה לפני משורת הדין.

6 **בראשית רבה עה, יג**: ויאמר אם יבא יִעָשׂו אל המחנה האחת והכהו. באותה שעה אמר אבינו יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם כתבת בתורתך (ויקרא יב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם כאחת ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו בבקשה ממך הצילני נא מידו שלא יבא ויכני אם על בנים שנאמר הצילני נא...; **בראשית רבה עו, ו**: ...פן יבא והכני אם על בנים ואתה אמרת (דברים כב) לא תקח האם על הבנים דבר אחר פן יבא והכני אם על בנים ואתה אמרת (ויקרא כג) ושור ושה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד.